

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора

Шимановської-Діанич Людмили Михайлівни

на дисертацію Гросула Олександра Володимировича

**«Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

Актуальність теми дисертації

Формування узгоджених агропродовольчих ланцюгів створення вартості набуває стратегічного значення для аграрного бізнесу України. Поглиблення технологічної спеціалізації, зміна умов доступу до капіталу й ринків збуту, високі транзакційні витрати та нестабільність логістики стимулюють підприємства шукати ефективні форми довгострокового узгодження господарських інтересів. Водночас інтеграція може породжувати управлінські диспропорції, концентрацію ринкової влади та нерівномірний розподіл вигід. Тому наукове обґрунтування умов, механізмів і критеріїв результативної вертикальної взаємодії є актуальним напрямом економіко-управлінських досліджень.

Особливо важливо, що робота розглядає інтеграцію не як самоціль, а як керований процес із визначеними учасниками, функціями, системою стимулів і стратегічними орієнтирами. За умов воєнних потрясінь і перспектив повоєнного відновлення ці питання набувають додаткової ваги для стійкості виробництва й продовольчої безпеки.

Вказане обумовлює актуальність обраної теми дисертації, конкретизацію її мети та завдань, а також зміст, структуру та затребуваність отриманих результатів проведеного дослідження.

Зв'язок із науковими програмами

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темою «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), а також науково-дослідної теми Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України «Ідентифікувати сценарії та процедури відновлення виробничо-технологічного, агроекологічного та інноваційно-інвестиційного потенціалу молочного скотарства на деокупованих територіях» (номер державної реєстрації 0124U001624, 2024-2025 рр.)

Ступінь обґрунтованості положень

Автор використав положення інституційного й системного підходів, методи монографічного дослідження, економічного і статистичного аналізу, порівняння, класифікації, абстрактно-логічного узагальнення та структурно-логічного моделювання. Інформаційну основу становлять нормативно-правові документи, офіційна статистика, звітні та аналітичні матеріали підприємств і власні розрахунки. Обраний інструментарій загалом відповідає сформульованим завданням.

Оцінка наукової новизни результатів, винесених на захист

Зміст винесених на захист наукових положень доцільно охарактеризувати таким чином:

1. Автором вперше обґрунтована концептуальна модель стратегічного керування розвитком інтегрованих аграрних утворень. Автор запропонував взаємопов'язану систему узгодження інтересів учасників, спільних стратегічних цілей, показників розвитку та розподілу повноважень між координаційним

центром і самостійними господарськими одиницями. Цінним є прагнення поєднати цілісність інтегрованої структури зі збереженням оперативної гнучкості її складових. Із позицій менеджменту це посилює системність управлінських впливів.

2. Стосовно оцінювання нормативної ефективності інтеграції в роботі методичні орієнтири ефективності доповнено оцінкою організаційної узгодженості, ресурсної віддачі й фактичного використання переваг інтеграції. Це дає можливість не обмежувати економічну результативність показниками поточної прибутковості та шукати джерела поліпшення спільної діяльності.

3. Щодо кваліметричного моніторингу трансакційних витрат, автором запропоноване суміщення вимірюваних витрат із експертним визначенням складності та трудомісткості трансакцій поглиблює інформаційну основу управління внутрішніми і міжорганізаційними зв'язками. Методичний підхід розширює можливості порівняння альтернативних форм координації.

4. Відносно маркетингової взаємодії учасників інтегрованих структур в роботі виконане узгодження ринкових орієнтирів, розподіл маркетингових функцій та формування спільної пропозиції споживчої цінності розглянуто як складову інтеграційного ефекту. Це дозволяє пов'язувати маркетингові рішення не лише зі збутом, а й із довгостроковими відносинами з контрагентами та ринковою стійкістю. Із позицій менеджменту це посилює системність управлінських впливів.

5. Стосовно економічного змісту вертикальної інтеграції аграрного бізнесу дисертантом уточнено зміст довгострокової взаємодії учасників послідовних стадій агропродовольчого ланцюга: від ресурсного забезпечення до створення й реалізації вартості. Акцент на контрактних, управлінських і виробничих зв'язках дає змогу відрізнити інтеграцію від суто разових комерційних операцій.

6. Щодо класифікація інтегрованих організаційних форм автором поглиблено багатокритеріальне розмежування форм інтеграції за напрямом,

характером власності та договірних зв'язків, управлінською централізацією, територіальним масштабом і залученістю до ланцюга вартості. Така систематизація корисна для добору моделей співпраці відповідно до конкретних умов підприємств.

7. Стосовно структурно-функціональної моделі агропродовольчого кластера в роботі обґрунтована доцільність об'єднання виробничих учасників, науково-освітній сектор, інфраструктурні організації та органи публічного управління в систему координації, зорієнтовану на інновації та поглиблення міжгалузевої співпраці. Модель демонструє можливості поєднання господарських і підтримувальних функцій. Із позицій менеджменту це посилює системність управлінських впливів.

8. Щодо інституційного регулювання інтеграційних процесів, то автором обґрунтовано матричне поєднання наявних ресурсів, способів їх використання, інструментів інституційної взаємодії та механізмів регулювання. Це формує передумови для системного вибору організаційних рішень в умовах мінливої ринкової та регуляторної кон'юнктури.

На особливу увагу заслуговує те, що автор пов'язує інструменти стратегічної координації з рівнем самостійності учасників та організаційним дизайном інтегрованої структури. Заявлені положення мають науковий інтерес, а їх прикладна універсальність залежить від конкретних умов функціонування суб'єктів аграрного бізнесу.

Практична значущість, апробація та оприлюднення результатів

Запропоновані результати можуть застосовуватися суб'єктами аграрного бізнесу та інтегрованими структурами при обґрунтуванні форм і напрямів інтеграційної взаємодії, удосконаленні систем стратегічного управління, координації діяльності учасників, оцінюванні ефективності інтеграційних процесів, управлінні трансакційними витратами та формуванні механізмів

маркетингової взаємодії. Основні наукові положення і результати дослідження апробовано та обговорено на науково-практичних конференціях

Результати дисертації відображені у 9 наукових публікаціях (7 одноосібних), в тому числі: 5 статей у вітчизняних наукових фахових періодичних виданнях, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні та 3 публікації у інших виданнях за матеріалами конференцій.

Академічна доброчесність і коректність оформлення

У поданих для ознайомлення дисертації та рефераті наведено посилання на використані праці, перелік опублікованих результатів і відомості про особистий внесок здобувачки у співавторські публікації. Під час змістового аналізу цих матеріалів не встановлено очевидних ознак порушення принципів академічної доброчесності. Перевірка текстових збігів за допомогою електронних сервісів та оцінювання першоджерел не виявила фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи представлену дисертацію, доцільно звернути увагу на такі питання, які потребують додаткового пояснення або можуть бути предметом наукової дискусії:

1. У підрозділі 1.3 типологію вертикально-інтегрованих структур доцільно було б доповнити критеріями організаційної автономії учасників та процедур урегулювання конфліктів між центром управління і підприємствами-учасниками. Це зробило б класифікацію придатнішою до вибору конкретної моделі менеджменту.

2. У підрозділі 2.1 при встановленні нормативного рівня ефективності варто чіткіше розмежувати синергічні результати інтеграції та ефекти, що могли бути

отримані підприємствами без формування інтегрованої структури, і запропонувати базу такого порівняння.

3. Підрозділ 2.2 виграв би від детальнішого опису механізмів погодження стратегічних і поточних інтересів учасників, зокрема процедури розподілу спільного економічного ефекту між ними.

4. У підрозділі 2.3 структурно-функціональну модель агропродовольчого кластера доцільно конкретизувати через порядок входження учасників, склад координаційного органу, розподіл управлінських компетенцій та джерела фінансування спільних проєктів.

5. У підрозділі 3.1 слід було б ширше представити кількісні критерії вибору між централізованою та децентралізованою моделями керування, особливо в умовах різного масштабу й технологічної спеціалізації підприємств.

6. У підрозділі 3.2 заслуговує на поглиблення сценарний аналіз управлінської стійкості запропонованих зв'язків за порушення логістики, дефіциту оборотного капіталу та воєнних ризиків.

Зазначені зауваження мають переважно уточнювальний і дискусійний характер та спрямовані на поглиблення аргументації, методичної прозорості й практичної застосовності запропонованих результатів.

Загальний висновок

Дисертація Гросула Олександра Володимировича «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу» присвячена вирішенню актуального науково-практичного завдання. Її матеріали свідчать про розроблення взаємопов'язаних теоретичних і методичних положень щодо організації вертикальної інтеграції, стратегічного управління інтегрованими структурами, оцінювання ефективності, управління трансакціями, маркетингової взаємодії та кластерної координації.

Дисертаційна робота Гросула Олександра Володимировича «Механізми вертикальної інтеграції суб'єктів аграрного бізнесу» відповідає діючим вимогам, що встановлені до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у відповідності з пунктами 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями), згідно п. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів», а її автор – Гросул Олександр Володимирович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Полтавського університету
економіки і торгівлі

Людмила ШИМАНОВСЬКА-ДІАНИЧ

